

Jerzy SPERKA

ZARYS MIGRACJI RYCERSTWA ŚLĄSKIEGO NA ZIEMIE RUSI KORONNEJ W OKRESIE PANOWANIA WŁADYSŁAWA JAGIEŁŁY

Niniejszy artykuł jest kontynuacją wcześniejszego mojego tekstu dotyczącego początków osadnictwa rycerstwa śląskiego na ziemiach Rusi Czerwonej w końcu XIV wieku¹. Tam też omówiony został stan badań tego problemu, metody badawcze, w tym trudności związane z identyfikacją przybyszy i ogólne przyczyny migracji. Niewątpliwie pierwsza fala osadnictwa (migracji) rycerstwa śląskiego na Ruś Czerwoną wiązała się z krótkim okresem rządów Władysława Opolczyka (1371–1378, 1386). Z jego łaski dobra otrzymało tam ponad dwudziestu rycerzy śląskich, z których większość nie tylko się tam osiedliła – zresztą w wielu aktach był to warunek otrzymania dóbr – ale także została tam, po tym jak książę z rozkazu króla Ludwika Węgierskiego został z Rusi odwołany. Pochodzenie tych śląskich rycerzy było oczywiście różne. Część z nich wywodziła się z dawnych rodów polskich mających dobra na Śląsku, część to potomkowie rycerstwa niemieckiego, które przybywało tam od połowy XIII wieku, ale byli także przedstawiciele rycerstwa czeskiego, czy morawskiego, którzy wcześniej osiedlili się na Śląsku².

Zanim przejdę do omówienia w zarysie drugiej fali migracyjnej, której sprawcą był król polski Władysław Jagiełło (1386–1434), uzupełnię jeszcze listę o kolejnych przybyszów z czasów Władysława Opolczyka, co jest efektem ostatnich moich poszukiwań. Tak więc wszystko wskazuje na to, że na Ruś w czasie rządów księcia opolskiego, dotarli też Klusowie (Klussowie), herbu Szreniawa, którzy pochodzili najpewniej z księstwa raciborskiego. Ich pierwszy przedstawiciel związany był Władysławem Opolczykiem już w 1371 roku; 7 listopada tego roku, listem pisanym we Lwowie, książę informował bowiem

¹ *Sperka J.* Początki osadnictwa rycerstwa śląskiego na Rusi Czerwonej // *Княжа доба: історія і культура*. – Львів, 2010. – Вип. 3. – С. 278–301.

² *Gilewicz A.* Stanowisko i działalność gospodarza Władysława Opolczyka na Rusi w latach 1372–1378 // *Prace historyczne wydane ku uczczeniu 50-lecia Akademickiego Koła Historyków Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1878–1928*. – Lwów,

1929. – S. 74–105; *Sperka J.* Otoczenie Władysława Opolczyka w latach 1370–1401. Studium o elicie władzy w relacjach z monarchą. – Katowice, 2006. – S. 84–90; *Ejusdem.* Początki osadnictwa... – S. 278–287; *Karczewski D.* “Meliorator terre Russiae”. Panowanie Władysława Opolczyka na Rusi (1371–1378) // *Piastowie śląscy w kulturze i europejskich dziejach / Red. A. Barciak*. – Katowice, 2007. – S. 265–272.

rajców toruńskich, że o przebiegu sprawy (niestety nie sprecyzowanej), z którą się do niego zwrócili, poinformuje ich jego sługa Klaus (Klus)³. Jest on najpewniej tożsamy z Jaśkiem Klusem, który występował w 1378 roku (18 V) we Lwowie u boku starosty ruskiego Andrzeja⁴. Jego pozycja znacznie wzrosła, kiedy poślubił Małgorzatę (Marynę), córkę Chodka Łojowicza z rodu Korczaków (1393). Ta bowiem wniosła mu w posagu Wyźniany (skąd zaczął się pisać) i Poluchów w ziemi lwowskiej, początkując tym samym świetności rodziny Klusów. W 1400 r. wraz z żoną fundował kościół w Wyźnianach, a w 1417 r. król potwierdził mu posiadanie dóbr, na które składały się wtedy: Wyźniany, Poluchów, Kurowice, Szydłów, Pieczenięgi, Hanaczow i Rozwarzany⁵. Syn Jaśka, Mikołaj Klus z Wyźnian wszedł już do grona urzędników ziemskich lwowskich, był kolejno podczaszym (1437–1446) a następnie cześnikiem lwowskim (1452)⁶.

Kolejní Klusowie – dziedziczący wtedy na Pilchowicach koło Rybnika w księstwie raciborskim dotarli na Ruś w połowie XV w. Przybyli tam w otoczeniu księcia Wacława opawsko-raciborskiego, który poślubiwszy w 1445 roku Małgorzatę Szamotulską, siostrę Piotra, kasztelana poznańskiego i starostę wielkopolskiego, współgospodarzył jej dobrami posagowymi w ziemi lwowskiej (m.in. w 1454 roku fundował w Jaworowie koło Lwowa kościół parafialny)⁷. Mikołaj Klus (zwany też Sistrzeńcem) z Pilchowic wszedł najpierw w posiadanie wsi Posworzany w ziemi lwowskiej, a następnie (1460), wraz z bratem Wieruszem z Pilchowic, kupił od swego dalszego krewnego, Mikołaja Klusa z Wyźnian wieś Szydłów, też leżącą w ziemi lwowskiej, za 100 grzywien⁸. Nie wykluczone, że wsparciem dla nich na ziemiach ruskich był ich krewniak, Piotr z Pilchowic (zm. 1463), który przynajmniej od 1437 roku był kanonikiem

³ *Tęgowski J.* Nowe źródła do kwestii dacji objęcia rządów na Rusi przez Władysława Opolczyka // *Średniowiecze polskie i powszechne* / Red. I. Panic, J. Sperka. – Katowice, 2009. – T. 5. – S. 135 (Aneks dok. nr 2).

⁴ *Balzer O.* Sądownictwo ormiańskie w średniowiecznym Lwowie. – Lwów, 1910. – S. 177.

⁵ Zbiór dokumentów małopolskich. – Cz. 1–8 / Wyd. Kuraś S., Sułkowska-Kuraś I. – Kraków; Wrocław, 1962–1975. – Cz. 6. – Nr. 1560 (dalej cyt.: ZDM); *Boniecki A.* Herbarz polski. – T. 1–13, Warszawa, 1899–1913 – T. 10. – S. 153.; *Sikora F.* Krąg rodziny i dworski Dymitra z Goraja i jego rola na Rusi // *Genealogia – kręgi zawodowe i grupy interesu w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym* / Red. Wroniszewski J. – Toruń, 1989. – S. 76; *Kościół Katolicki na ziemiach ruskich Korony i Litwy za panowania Władysława II Jagiełły (1386–1434).* – Wrocław; Kraków, 1983. – T. 1. – S. 282–283; *Otoczenie Władysława Opolczyka...* – S. 212–213.

⁶ Urzędnicy województwa ruskiego XIV–XVIII wieku. Spisy / Oprac. K. Przyboś. – Wrocław, 1987 nr 952, 793 (dalej – UrzRus); *Sperka J.* Otoczenie Władysława Opolczyka... – S. 213.

⁷ *Codex diplomaticus Silesiae.* – Bd. 1–36 (dalej – CDS). – Breslau, 1856–1936. – Bd. 2. – S. XXVI; Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tzw. Bernardyńskiego we Lwowie. – T. 1–19 / Wyd. O. Pietruski, X. Liske, A. Prochaska (dalej – AGZ). – Lwów, 1868–1906. – T. 5. – Nr 135; *Tylus S.* Fundacje kościołów parafialnych w średniowiecznej archidiecezji lwowskiej. – Lublin, 1999. – Nr 18. – S. 145 (tu błędna identyfikacja Pilchowic).

⁸ AGZ. – T. 19. – Nr 2783; Katalog dokumentów pergaminowych ze zbiorów Tomasza Niewodniczańskiego w Bitburgu / Oprac. J. Tomaszewicz, M. Zdanek, red. W. Bukowski (dalej cyt.: Niewodniczański). – Kraków, 2004. – Nr 79.

przemyskim i czasowo pełnił też funkcję pisarza ziemskiego halickiego (1442–1449)⁹.

Najpewniej z Śląska pochodzili też przodkowie Kolów (Kołów), herbu Junosza. Mikołaj, protoplasta tej rodziny otrzymał od Władysława Opolczyka Sopów w ziemi kołomyjskiej¹⁰. Władysław Jagiełło znacznie poszerzył jego stan posiadania nadając Mikołajowi z Sopowa w 1389 roku (1 X) wsie: Kornicz (Kornicze) i Szeparowce w ziemi kołomyjskiej oraz Temerowce (Thumierz), Nastanów i Dalejów w ziemi halickiej¹¹. Z tej ostatniej wsi pisał się już jego syn, znany nam dobrze Jan Kola z Dalejowa, późniejszy podstoli (1429–1434) i stolnik królowej (1435), sędzia (1435–1437) i kasztelan halicki (1437–1438)¹².

Po objęciu tronu polskiego przez Władysława Jagiełłę w 1386 r. nastąpiła druga fala migracji rycerstwa śląskiego do Królestwa Polskiego. Wtedy bowiem ponownie otworzyły się perspektywy zrobienia kariery i zdobycia majątku nie tyle na ziemiach rdzennie polskich (choć takich przykładów też nie brakowało, czego przykładem są: Jan Mężyk z Dąbrowy herbu Wadwicz, Hinczka z Roszkowic herbu Działosza, Kurzbachowie-Korzbokowie, Zyndram z Maszkowic herbu Słońce, Mikołaj Kornic Siestrzeniec), ale zwłaszcza na ciągle słabo zagospodarowanych i zaludnionych ziemiach ruskich. Podejmowaniu służby rycerzy śląskich u króla polskiego sprzyjały z pewnością także dobre w tym czasie stosunki polityczne i osobiste Jagiełły z większością książąt śląskich.

Po rewindykacji Rusi Czerwonej do Korony Polskiej w 1387 r., wkrótce zaczęli tam przybywać za sprawą monarchy – prócz rycerstwa polskiego – liczni rycerze śląscy. Część z nich otrzymała dobra w ziemi przemyskiej, sanockiej i lwowskiej, ale najwięcej z obdarowanych zasiedliło odległą ziemię halicką, a w latach 1431–1434 byli kierowani na Podole z wyraźnym celem obrony tej ziemi przed Świdrygiełłą. W niniejszym artykule nie zajmę się jednak tą ostatnią ziemią, ponieważ wymaga to dalszych badań. Natomiast w pozostałych ziemiach ruskich należących do Korony Polskiej, a mianowicie, w chełmskiej i bełskiej, do lat 30-tych XV wieku, z tego co dotychczas wiadomo, nie natrafiono na ślady osadnictwa rycerstwa śląskiego¹³.

⁹ Łosowska A. Kolekcja „Liber legum” i jej miejsce w kulturze umysłowej późnośredniowiecznego Przemysła. – Warszawa; Przemysł, 2007. – S. 15, 71–72, 85. Zob. też: Korespondencja żupnika krakowskiego Mikołaja Serafina z lat 1437–1459 / Wyd. W. Bukowski, T. Płóciennik, A. Skolimowska. – Kraków, 2006. – S. 60–63.

¹⁰ Bona regalia onerata in terris Russiae. Lustratio 1469 r. (dalej – Lustracja z 1469 roku) // Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. – Warszawa, 1902. – T. 7: Ziemie ruskie, cz. 1 / Wyd. A. Jabłonowski (Źródła dziejowe. – T. 18, cz. 1) (dalej – ŹD). – S. 32.

¹¹ ZDM. – Cz. 6. – Nr 1562.

¹² UrzRus. – Nr 73, 289; *Abraham W.* Jakub Strepa, arcybiskup halicki 1391–1409. – Kraków, 1908. – S. 104; *Kiryk F.* Kola (Coła, Koła, Koło) Jan z Dalejowa h. Junosza (zm. 1438) // *Polski słownik biograficzny* (dalej – PSB). – Wrocław; Kraków, 1967. – T. 13. – S. 285; *Boniecki A.* Herbarz... – T. 10. – S. 344–345.

¹³ Zob.: *Czarnecki W.* Sieć osadnicza ziemi chełmskiej od połowy XIV do połowy XV wieku // *Rocznik Chełmski*. – 1997. – T. 3. – S. 9–63; *Janeček A.* Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego. Województwo bełskie od schyłku XIV do początku XVII w. – Warszawa, 1993. – S. 328–370.

Niewątpliwie jednymi z pierwszych rycerzy śląskich, którzy za sprawą Władysława Jagiełły osiedlili się na ziemiach ruskich byli Borschnitzowie. Jak podaje Jan Długosz, w 1396 r. król docenił ich bohaterską obronę Olsztyna, którego bronili w imieniu Władysława Opolczyka, i zamiast ukarać, nadał im dobra nad Dniestrem w okolicach Tłumacza¹⁴. Obdarowanymi byli bracia, Franciszek i Gunter (Guncerz), synowie Jana z Jamki na Opolszczyźnie. Razem z nimi podążył na Ruś Konrad Borschnitz (ich brat, albo stryj), który już w 1401 roku był posesjonatem w ziemi halickiej. Jeśli chodzi natomiast o Franciszka i Guntera, to król najpierw zapisał im jakieś sumy na Bóbrce w ziemi lwowskiej, a następnie zamienił to na dobra w okolicach Tłumacza nad Dniestrem. W skład dużego kompleksu dóbr, nadanego im na prawie lennym, wchodziły: Miłowanie (później Miłowaniec), Bukowno (później Bukowna), Ostryń (później Ostrynia) i Strzałki (później Strzałkowice). Władysław Jagiełło dodał jeszcze Borschnitzom wieś Czarnece, leżącą w powiecie kropieckim, którą z tego powodu przeniesiono do powiatu halickiego¹⁵. W 1417 roku monarcha zapisał Franciszkowi 60 grzywien na Tarnawicy i Smotryczu (koło Grabowca) w ziemi halickiej¹⁶. Bracia z łaski króla posiadali jeszcze wójtostwo w Tłumaczu. Synowie Franciszka, Gotard (Gocze), Urban i Franciszek dali początek rodzinom: Ostryńskich, Bukowińskich i Miłowańskich¹⁷.

Kolejnym obdarowanym został Jan z Bierawy (może herbu Strzała), któremu król za zasługi nadał w 1407 (27 X) wieś Zubrzę (koło Lwowa) pod warunkiem osobistej rezydencji na Rusi – jak argumentował – ze względu na małą ilość ludzi (propter defectum hominum) i obowiązkiem dostarczania na wyprawę wojenne jednego kopijnika i dwóch łuczników¹⁸. Obdarowany pochodził z Górnego Śląska, a jego rodzinna wieś Bierawa leżała koło Koźła. Jan wkrótce powiększył swoje ruskie dobra skupując w 1407 r. części w Zubrzy, a rok później (1408) uzyskał od króla prawo niemieckie dla tej wsi. W 1411 r. kupił od Piotra Włodkowica z Charbinowic, starosty trembowelskiego za 120 kop groszy ruskich sąsiednią wieś Oświęc z dworzyszczem Kربولowo oraz wieś Sichów za 130 kop groszy ruskich¹⁹. Po śmierci Jana z Bierawy, jego synowie, Jan z Zubrzy i Paweł Gawronek z Bierawy, przeprowadzili w 1437 r. (1 III) w Krakowie podział majątku, którego dokonano za pośrednictwem rozjemców, przyjaciół rodziny, Gumprechta z Bierawy, starosty strzeleckiego i Piotra z Lubszy, kanclerza księcia Bernarda niemodlińsko-strzeleckiego. Paweł zatrzymał dobra na Śląsku i otrzymał od brata rekompensatę w kwocie 30 grzywien, natomiast Jan z Zubrzy przejął dobra ruskie, on też dał początek rodzinie Zubr-

¹⁴ *Joannis Dlugossii. Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae. lib. 10. – Varsaviae, 1985. – S. 214; Sperka J. Wojny Władysława Jagiełły z księciem opolskim Władysławem (1391–1396). – Cieszyn, 2003. – S. 40.*

¹⁵ Lustracja z 1469 roku. – S. 36; *Sperka J. Borschnitzowie na Rusi Czerwonej w XIV–XV wiek // Miasta – Ludzie – Instytucje – Znaki. Księga jubileuszowa ofiarowa-*

na Profesor Bożenie Wyrozumskiej w 75. rocznice urodzin / Red. Z. Piech. – Kraków, 2008. – S. 249–251.

¹⁶ ZDM. – Cz. 6. – Nr 1817.

¹⁷ *Sperka J. Borschnitzowie na Rusi... – S. 250–262.*

¹⁸ AGZ. – T. 4. – Nr 16.

¹⁹ *Ibidem. – Nr 20, 24, 25, 29.*

skich, która funkcjonowała w gronie zamożnej szlachty lwowskiej do początku XVI wieku²⁰.

Zapewne w latach 80-tych XIV wieku przybył na Ruś Konrad Münsterberg, który pochodził najpewniej z Ziębic na Śląsku²¹. Pieczętował się krzyżem z pięcioma różami, czyli herbem Ramułt, w Polsce prawie nieznanym. Przystawił go m.in. w 1427 i 1436 r., kiedy w gronie szlachty przemyskiej składał przysięgę wierności Władysławowi Jagielle i Władysławowi III²². Już w latach 90-tych XIV w. w jego rękach były Kosienice (k/Przemysła), Zabłotce (k/Radymna) i Boratyn (k/Jarosławia)²³. W 1399 r. wraz z żoną Petronelą fundował kościół parafialny w Kosienicach, pełnił też urząd wojewody grodzkiego przemyskiego (1397–1402), a w gronie szlachty przemyskiej funkcjonował do 1436 r.²⁴

Niewątpliwie ze Śląska wywodziła się też rodzina Czelatycznych z Czelatyc w ziemi przemyskiej. Pieczętowali się odmianą herbu Ramułt, przedstawiającym w tarczy krzyż św. Andrzeja na nami różę. Taki herb przystawił Mikołaj Czelatycy na homagium złożonym przez szlachtę przemyską Jagielle w 1427 r.²⁵ Wraz z braćmi, Lutoldem i Stanisławem notowany był na Rusi (już jako dziedzic Czelatyc) od 1397 r.²⁶ Od Mikołaja, który pozostawił synów poszły kolejne pokolenia rodziny²⁷.

Kolejna rodzina to Ptaczkowie, którzy już w 1393 r. posiadali Jankowice (skąd się pisali) w ziemi przemyskiej; najpierw był to Ptacek, później jego syn Mikołaj Ptaczkowic²⁸. Pieczętowali się herbem – nie występującym w tym czasie w Polsce – mającym w tarczy trzy gołe miecze w półksiężycu; polska odmiana – bez półksiężycy – nosi nazwę Kownia, albo Równia. Jeszcze w XVI wieku Bartosz Paprocki zdawał sobie sprawę, że Ptaczkowie na Rusi byli przybyszami, pisząc o nich, że pochodzą zapewne z Niemiec i pieczętują się herbem – Kownia, podobnym do Herburtów²⁹. Rodzina wywodziła się jednak najpewniej z ziemi raciborskiej, może z Nieborowicko koło Rybnika, gdzie w XV–XVI wieku dziedziczyła rodzina Nieborowskich

²⁰ Ibidem. – T. 5. – Nr 68, 69, 71; *Polackówna H.* [recenzja]: (*Dąbkowski P.* Wędrówki rodzin szlacheckich. Karta z dziejów szlachty halickiej. – Lwów, 1916 // *Kwartalnik Historyczny.* – 1926. – T. 40. – S. 443.

²¹ *Pilnáček J.* Rody starého Slezska. – Brno, 1991. – T. 1–5; T. 3. – S. 790.

²² Jana Zamoyskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne // *Piekosiński F.* Studia, rozprawy i materiały z dziedziny historii polskiej i prawa polskiego (dalej – *Piekosiński*). – Kraków, 1907. – T. 7. – S. 27. – Nr 110; S. 67. – Nr 602.

²³ ZDM. – Cz. 4. – Nr 1087, 1141.

²⁴ Ibidem. – Nr 1141; AGZ. – T. 9. – Nr 6; ibidem. – T. 7. – Nr 35; ibidem. – T. 8. – Nr 58; Dokumenty pergaminowe w zbiorach biblioteczno-muzealnych hr. Tarnowskich w

Suchej / Wyd. J. Seruga. – Kraków, 1936. – Nr 5.

²⁵ *Piekosiński*. – S. 32. – Nr 207.

²⁶ AGZ. – T. 9. – Nr 6; ZDM. – Cz. 4. – Nr 1148.

²⁷ *Boniecki A.* Herbarz... – T. 3. – S. 352–253 (tutaj z błędnym herbem Leliwa). Z Czelatyc w ziemi przemyskiej pisała się jeszcze jedna rodzina, ale pieczętowała się herbem Awdaniec: ibidem. – S. 352.

²⁸ ZDM. – Cz. 4. – Nr 1107; AGZ. – T. 6. – Nr 7; T. 9. – Nr 6; ZDM. – T. 4. – Nr 1148.

²⁹ *Paprocki B.* Herby rycerstwa polskiego / Wyd. K. J. Turowski. – Kraków, 1858. – S. 668. Zob. też: *Niesiecki K.* Herbarz Polski / Wyd. J. N. Bobrowicz. – Lipsk, 1841. – T. 7. – S. 570–571; *Szymański J.* Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego. – Warszawa, 1993. – S. 165–166.

pieczętująca się tym rzadkim herbem³⁰. Przydomek Ptaczek (który już w XV wieku stał się nazwiskiem), pochodzi z języka czeskiego i oznacza ptaszka. Zresztą nazwisko to do dnia dzisiejszego – jako Ptaczek – funkcjonuje w okolicach Rybnika i Gliwic na Górnym Śląsku.

Jak wspomniałem wcześniej za sprawą Jagiełły udali się na Ruś – notowani już u boku Władysława Opolczyka – przedstawiciele Nasięgniewiczów herbu Działosza, mający swoje gniazda w księstwie opolskim, oleśnickim i brzeskim. Od króla otrzymali Kormanice w ziemi przemyskiej; w 1424 roku Janusz Nasięgniewicz w sporze z Eliaszem, władką przemyskim, tłumaczył, że nie może przedstawić dokumentów potwierdzających nadania królewskiego dla Kormanic, ponieważ były one w posiadaniu jego zmarłego stryja na Śląsku³¹. W tym czasie w rękach Janusza Nasięgniewicza i jego brata Piotra w ziemi przemyskiej były także Młodowice, Darowice i część Czajowic. Bracia dali początek XV-wiecznym rodzinom Młodowickich i Kormanickich³². Herbem Działosza pieczętowała się kolejna rodzina śląska osiadła na Rusi, a mianowicie Ramszowie (Ramschowie), spokrewniona w połowie XV wieku z Kormanickimi. Władysław Jagiełło w 1389 r. (29 IX) we Lwowie nadał Pawłowi Ramszowi wieś Tenetniki w powiecie halickim z obowiązkiem stawiania się na każdą wyprawę wojenną z kopią i 2 łucznicami³³. Później Ramszowie przenieśli się do ziemi przemyskiej nabywając m.in. Cieszacin; w 1427 roku Ramsch z Cieszacina składał przysięgę wierności Jagielle. Od nazwy wsi przyjęli nazwisko Cieszaczkich, a rodzina funkcjonowała jeszcze w XVI wieku³⁴. W połowie XV wieku Ramszowie stali się posesjonatami także w ziemi bełskiej³⁵.

Także przedstawiciele rodziny śląskich Bibersteinów, którzy weszli w posiadanie dóbr w Królestwie Polskim, dotarli również na ziemie ruskie. Najpierw Hynek Biberstein z Kamienia (koło Raciborza; wieś już nie istnieje) za zasługi na rzecz króla już w 1412 r. został obdzielony dobrami w ziemi krakowskiej, a później w sąsiedniej ziemi bieckiej; pełnił też urząd starosty bieckiego (1440–1442) i kuchmistrza królowej Zofii Holszańskiej³⁶.

³⁰ Sękowski R. Herbarz szlachty śląskiej. – Katowice, 2007. – T. 5. – S. 371; Pilnáček J. Rody... – T. 1. – S. 90. W grę może wchodzić także Neborów w ziemi cieszyńskiej: ibidem.

³¹ AGZ. – T. 7. – Nr 33; Lustracja z 1469 roku. – S. 6–7; Czwojdrak B. Młodowiccy herbu Działosza. Przyczynek do dziejów szlachty w ziemi przemyskiej w XV wieku // Mieszczanie, wasale, zakonnicy / Red. B. Śliwiński. – Malbork, 2004. – S. 48–49.

³² Czwojdrak B. Młodowiccy... – S. 49–59; Boniecki A. Herbarz... – T. 11. – S. 155–156 (tu z błędnym herbem – Junosza).

³³ Niewodniczański. – Nr 24.

³⁴ Z Jana Zamoyskiego inwentarza Archiwum Koronnego. Materiały do dziejów Rusi i Litwy w XV wieku / Wyd. O. Halecki (dalej – Halecki) // Archiwum Komisji Histo-

rycznej. – Kraków, 1919. – T. 12. – S. 186. – Nr 48; ŻD. – T. 18. – S. 110, 112; Boniecki A. Herbarz... – T. 3 – S. 203; Ibidem. – T. 11. – S. 155.

³⁵ Janeczek A. Osadnictwo... – S. 334.

³⁶ Kodeks dyplomatyczny Małopolski (dalej – KDM) / Wyd. F. Piekosiński. – Kraków, 1905. – T. 4. – Nr 1135; Słownik historyczno-geograficzny ziemi krakowskiej w średniowieczu. – Cz. 1–4 / Oprac. W. Bukowski, J. Kurtyka, J. Laberschek, A. Marzec, Z. Leszczyńska-Skrętowa, F. Sikora, J. Wiśniewski, M. Wilamowski, M. Wolski, M. Zdanek. – Wrocław; Kraków, 1980–2009. – Cz. 1. – S. 542; Ibidem. – Cz. 2. – S. 470; Urzędnicy małopolscy XII–XV wieku. Spisy / Oprac. J. Kurtyka, T. Nowakowski, F. Sikora, A. Sochacka, P. K. Wojciechowski, B. Wyrozumka. –

Natomiast inny z Bibersteinów, może jego brat Georg (Jurga), był z ramienia monarchy starostą tyczyńskim (1427–1428)³⁷.

Kolejnym przedstawicielem śląskiej rodziny, który z łaski Jagiełły stał się posesjonatem na Rusi był Mikołaj Kloch herbu Kornic, dworzanin królewski. W 1431 roku monarcha zapisał mu 100 grzywien na mieście Jałtuszkowie i wsi Letniowce (na Podolu) z obowiązkiem rezydencji i niemożności zastawienia tych dóbr innym osobom³⁸. Mikołaj miał jeszcze Putiatyńce, koło Rohatyna w ziemi halickiej, na której król zapisał mu 50 grzywien; w 1434 roku wykupił jednak tę wieś z rąk Klocha za zgodą króla Mikołaj Parawa³⁹. Natomiast w ziemi sanockiej Kloch posiadał Strachocinę, na której miał zapisane 200 grzywien; tę wieś wykupił natomiast w 1434 Piotr Smolicki⁴⁰. Kornicowie, którzy byli na Rusi od czasów Władysława Opolczyka, dla autora Klejnotów Królestwa Polskiego (przypisywanych Długoszowi) uchodzili wręcz za ród ruski, który stamtąd miał przybyć do Polski i na Śląsk (jak wiadomo było akurat odwrotnie)⁴¹. W ziemi sanockiej znaleźli się także Smoliccy herbu Szreniawa, wywodzący się ze Smolic w ziemi oświęcimskiej; najwybitniejszy z nich, Jan ze Smolic, notowany na Rusi od 1415 r.⁴², osiągnął z czasem urząd kasztelana (1433–1463) i starosty sanockiego (1438–1442)⁴³.

Liczenie na ziemiach ruskich osiedlili się przedstawiciele Świerczków (Świerczów), którzy pochodzili z ziemi lublinieckiej. Na wschodzie pojawili się już razem z Władysławem Opolczykiem, ale dobra zawdzięczali tam dopiero księciu Fiodorowi Koriatowiczowi, wielkiemu księciu Witoldowi i królowi Władysławowi Jagielle. W pierwszej połowie XV wieku funkcjonowały cztery rodziny Świerczów, które dziedziczyły na Orzechu i Trzieńcu w ziemi przemyskiej, Humieńcu w ziemi lwowskiej oraz na Wachniowcach i Biedrzykowcach na Podolu⁴⁴.

Wrocław; Kraków, 1990. – Nr 1248; *Maleczyński K.* Biberstein Hinko z Kamienia, h. Momot // PSB. – Kraków, 1936. – T. 2. – S. 20; *Czwojdrak B.* Z badań nad dworem królowej Zofii Holszańskiej // *Średniowiecze Polskie i Powszechne* / Red. I. Panic, J. Sperka. – Katowice, 2010. – T. 2(6). – S. 167–168.

³⁷ *Fastnacht A.* Słownik historyczno-geograficzny ziemi sanockiej w średniowieczu. Cz. 1–3. – Brzozów; Kraków, 1991–2002 (dalej – SHGSanok). – Cz. 3. – S. 199.

³⁸ Materiały do Repertorium podolskiego. Dokumenty z lat 1430–1447 // *Kurtyka J.* Podole w czasach jagiellońskich. Studia i materiały. – Kraków, 2011. – S. 458. – Nr 27; *Kurtyka J.* Z dziejów królewszczyzn i organizacji militarnej na Podolu w XV i początku XVI w. (Wokół nadania starostwa podolskiego Teodorykowi z Buczacza w 1442 r.) // *Rocznik Przemyski*. – 2007. – T. 43. – S. 26.

³⁹ ZDM. – Cz. 7. – Nr 2167.

⁴⁰ AGZ. – T. 11. – Nr 644, 645; *Dąbkowski P.* Szkice z życia szlachty sanockiej w XV stuleciu // *Rocznik Towarzystwa Heraldycznego*. – Kraków, 1923 (osobna odbitka: Lwów, 1923). – T. 6. – S. 17; SHGSanok. – Cz. 3. – S. 153.

⁴¹ Klejnoty Długoszowe / Wyd. M. Friedberg // *Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego*. – 1931. – T. 10. – S. 80–81.

⁴² Niewodniczański. – Nr 48.

⁴³ *Piekosiński F.* Heraldyka polska wieków średnich. – Kraków, 1899. – S. 159; *Urz-Rus*. – Nr 2246, 2548; *Dąbkowski P.* Szkice z życia... – S. 17–21; *Fastnacht A.* Piotr ze Smolic (Smolicki), h. Śreniawa (zm. 1463) // PSB. – Wrocław; Kraków, 1981. – T. 26. – S. 430–431.

⁴⁴ *Dunikowski J.* O rodzie Świerczków na Rusi w wieku XV i początkach rodziny Dunikowskich // *Miesięcznik Heraldyczny*. – 1931. – R. 10. – S. 202–206, 217–218,

W czasach Władysława Jagiełły zawędrowali na Ruś z pewnością jeszcze przedstawiciele śląskich Wipplerów (Wyplerów), którzy służyli najpierw Władysławowi Opolczykowi, a potem Spytkowi z Melsztyna (Piotr Wyppler był burgrabią w Oleśnie)⁴⁵. W 1427 i 1436 r. ich herbem – nieznanym w Polsce – a przedstawiającym 3 krzyże połączone końcami, pieczętował się Andrzej z Przedan (1436) oraz Josko (Jaśko?) z Głuchowic w ziemi lwowskiej⁴⁶. Korzenie śląskie z pewnością miał także Ścibór z Wasiuczyna (ziemia halicka), podsędek ziemski halicki, którego herb znany jest z 1427 r., a pieczęć zachowała się z 1447 r. Herb przedstawia trzy listki zwrócone wierzchołkami ku trzem rogom⁴⁷. Takim herbem pieczętowała się rodzina Płużnickich z księstwa cieszyńskiego, która była gałęzią Ríčanskich z Ríčan na Morawach⁴⁸. Także Stefan z Posuchowa, który złożył w 1427 r. przysięgę królowi w gronie szlachty halickiej pieczętował się herbem, nieznanym w Polsce, a mianowicie przedstawiającym skrzyżowane trzy miecze⁴⁹. Herb taki występował jednak na Śląsku Górnym. Pieczętowała się nim rodzina Niewiadomskich, dziedzicząca w czasach nowożytnych na Niewiadomiu koło Rybnika⁵⁰.

Na koniec jeszcze o jednej rodzinie uznawanej za polską, a pochodzącej jakoby z ziemi lubelskiej i pieczętującej się – jak sugerowano – herbem Rawa, a mianowicie o Kemliczach (Kiemliczach), którzy mieli dobra w ziemi halickiej i na Podolu⁵¹. Ci jednak wywodzili się także ze Śląska, o czym zaświadczył sam protoplasta rodziny *Joannes Kemlicz de Slezia*, kiedy naganiał w 1424 r. Jana Dawidowskiego (h. Prus) ziemianina lwowskiego⁵². Pieczętowali się herbem własnym (przedstawiającym fragment koła z trzema kłosami), znanym z aktu homagialnego szlachty podolskiej z 1439 r., takim jak śląscy Kemnitzowie⁵³.

222–226; *J. Kurtyka*. Podole pomiędzy Polską i Litwą w XIV i 1. połowie XV wieku // *Kamieniec Podolski. Studia z dziejów miasta i regionu* / Red. F. Kiryk. – Kraków, 2000. – T. 1. – S. 22–27, 44–46; *Ejusdem*. Z dziejów walki szlachty ruskiej o równouprawnienie. Represje lat 1426–1427 i sejmiki roku 1439 // *Roczniki Historyczne*. – 2000. – R. 66. – S. 111–119, *Aneks*, nr 2 (artykuł wydany ponownie w: *Kurtyka J.* Podole w czasach jagiellońskich. *Studia i materiały*. – Kraków, 2011. – S. 52–53, 63; *Sperka J.* Otoczenie Władysława Opolczyka... – S. 336–337; *Ejusdem*. Początki osadnictwa... – S. 287.

⁴⁵ *Sperka J.* Otoczenie Władysława Opolczyka... – S. 323.

⁴⁶ *Piekosiński*... – S. 67. – Nr 596. – S. 100. – Nr 1092; *Halecki*. – S. 179.

⁴⁷ *Haisig M.* Sfragistyka szlachecka doby średniowiecza w świetle archiwaliów lwowskich. – *Lwów*, 1938. – S. 58 oraz *Tablica VIII*, nr 153; *AGZ*. – T. 4. – S. 153; *Piekosiński*. – S. 83. – Nr 843; *Halecki*. – S. 192.

⁴⁸ *Piekosiński*. – S. 66. – Nr 585; *Kolář M.* Českomoravská Heraldika. – Praha, 1902. – S. 188; *Halada J.* Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sísla a zajímavosti. – T. 1–3. – Praha, 1992–1994. – T. 1. – S. 135–136.

⁴⁹ *Halecki*. – S. 183. – Nr 7; *Piekosiński*. – S. 29. – Nr 133.

⁵⁰ *Siebmacher's J.* Grosses und allgemeines Wappenbuch. – Bd. 4: Der Adel von Oesterreichisch Schlesien / Hrsg. C. Blažek. – Nürnberg, 1885. – S. 51, tab. 27; *Sękowski R.* Herbarz... – T. 5. – S. 382.

⁵¹ *Niesiecki K.* Herbarz... – T. 5. – S. 79; *Boniecki A.* Herbarz... – T. 10. – S. 114; *Kurtyka J.* Z dziejów walki... – S. 106, 117 (nowe wydanie artykułu w: *Ejusdem*. Podole... – S. 53, 65).

⁵² *Inscriptiones clenodiales ex libris iudicialibus palatinatus Cracoviensis* / Wyd. B. Ulanowski // *Starodawne prawa polskiego pomniki*. – Kraków, 1885. – T. 7. – Nr 434.

⁵³ *Piekosiński*. – S. 89. – Nr 927; *Zob.*: Der abgestorbene Adel der preussischen Provinz Schlesien. – Nürnberg, 1887. – Bd. 1 / Hrsg.

Podsumowując ten pobieżny przegląd śląskich rycerzy, którzy za sprawą księcia opolskiego Władysława, a potem króla polskiego Władysława Jagiełły osiedlili się na ziemiach ruskich przynależnych do Korony Polskiej, można pokusić się o szacunkowe liczby emigrantów. Ważnym odniesieniem jest tutaj liczba rycerzy, którzy zostali wpisani na akty homagialne w 1427 r., kiedy przysięgę składali ziemianie ruscy oraz z 1436 r. i 1439 r., kiedy uczynili to ziemianie ruscy i podolscy. W sumie znalazło się na tych dokumentach nieco ponad 400 osób⁵⁴. Z tej liczby udało się zidentyfikować ponad 40 osób, jako niewątpliwych Ślązaków, tzn. tych, którzy pochodzili z obszaru księstw śląskich. Nie są to z pewnością wszyscy, gdyż np. przedstawiciele panów z Bierawy, którzy na Rusi znani są jako Zubrscy, na wspomnianych aktach nie ma. W sumie jest to jednak około 10%, co wydaje się znaczącym wynikiem, zważywszy, że prawie połowa składających przysięgę to przedstawiciele bojarstwa ruskiego, jest tam też spory odsetek Wołochów i Węgrów, a około 150 osób, to rycerze z Królestwa Polskiego. Z pewnością dalsze badania dotyczące migracji na ziemie ruskie w późnym średniowieczu (nie tylko rycerstwa śląskiego) pozwolą odpowiedzieć na wiele innych pytań, w tym dotyczących asymilacji i mobilności rycerstwa obcego w warunkach przecież w dużej mierze innych (kulturowych, językowych i wyznaniowych) od tych z których wyemigrowali.

Сілезький університет в Катовіцах

C. Błażek. – S. 51, tab. 38. – S. 65; *Pilnáček J.*, *Rody...* – T. 3. – S. 702.

⁵⁴ *Halecki.* – S. 179–193; *Spierski Z.* *Z dziejów Archiwum Koronnego Krakowskiego.*

Kopiarz Jana Łaskiego (około 1505) // *Studia Źródłoznawcze.* – 1979. – T. 24. – S. 129–134, 136–137; *Kurtyka J.* *Z dziejów walki...* – S. 111–119, *Aneks*, nr 2 (ponowne wydanie w: *Ejusedem.* *Podole...* – S. 58–66).